

БӨЛІМ: ЖАЛПЫ РУБРИКА

Журналисттердің қоғам алдындағы жауапкершілігі қандай?

ЖАРИЯЛАНДЫ 19.02.2025	ТІРЕК СӨЗДЕР ақпарат, жауапкершілік, журналистика, манипуляция, объективтілік, сенімділік, этика	СІЛТЕМЕ https://bilimgger.kz/176051/
--------------------------	---	--

Келисова Аида

11 сынып оқушысы

Аннотация

Қазіргі ақпарат тасқыны заманында журналистердің қоғам алдындағы жауапкершілігі бұрынғыдан да маңызды бола түсті. Ақпарат шынайы әрі объективті болмаған жағдайда оның салдары ауыр болуы мүмкін. Бұл мақалада журналистиканың негізгі қағидалары, жалған ақпараттың қауіптілігі және журналистің қоғамға тигізетін әсері туралы сөз қозғалады.

Түйін сөздер: журналистика, жауапкершілік, ақпарат, объективтілік, этика, манипуляция, сенімділік.

Кіріспе

Журналист – халық пен билік арасындағы көпір, ақпарат кеңістігіндегі бағдаршам. Оның әр сөзі, әр материалы – оқырманға бағыт-бағдар беретін құрал. Ақпараттық дәуірде журналистің рөлі бұрынғыдан да артып, жауапкершілігі еселене түсті. Қазіргі таңда жаңалықтың таралу жылдамдығы көз ілеспес қарқынмен өсті. Бірақ сол ақпараттың шынайылығы мен сенімділігіне назар аударатындар аз. Бір оқиға жайлы жаңалық шыққан сәтте-ақ оны жүздеген адам бөлісіп, өз көзқарасын білдіреді. Бірақ шындық қайда? Жалған мен рас ақпаратты ажырату мүмкін бе? Бұл – бүгінгі журналистиканың ең үлкен мәселелерінің бірі десек болады. Сонымен қатар, журналист – жай ғана жаңалық жеткізуші емес, ол – қоғамның айнасы, уақыттың үні. Оның жазған мақаласы, жасаған репортажы немесе айтқан пікірі мыңдаған адамның санасына әсер етеді. Ақпарат белгілі бір деңгейде қуатты қару. Оның көмегімен қоғамдық пікірді қалыптастыруға, тіпті, тұтас бір елдің болашағына ықпал етуге болады. Бірақ дәл осы қару абайсыз қолданылса, керісінше, қоғамда дүрбелең тудырып, елдің ішкі

тұрақтылығына сызат түсіруі мүмкін. Тарихқа үңілсек, жалған ақпараттың салдары талай қайғылы оқиғаларға әкелгенін байқаймыз. Бір ғана мысал – ХХ ғасырдағы соғыстардың көпшілігі ақпараттық манипуляциялардан басталды. Өкінішке қарай, бүгінгі таңда да кейбір журналистер сенсация мен трендерді қуып, асығыс немесе әдейі бұрмаланған ақпарат таратып жатады. Мұндай кезде жауапкершілік қайда қалады? Журналистиканың басты қағидалары – шынайылық пен объективтілік сақталып отырма?

Негізгі бөлім

Журналистиканың басты ұстанымы – объективтілік. Яғни, ақпарат нақты дерекке негізделуі керек. Журналист өзінің жеке көзқарасын емес, фактілерді жеткізуі тиіс. Себебі эмоцияға сүйеніп жазылған немесе белгілі бір мүддені көздеген материал әділетсіздікке алып келеді. Өкінішке қарай, кейбір журналистер бейтараптықты сақтамай, белгілі бір тараптың мүддесін қолдап, оқиғаның бір жағын ғана көрсетеді. Бұл кәсіби этикаға қайшы. «Шындықты айтатын журналист көп жағдайда ұнамсыз көрінеді, бірақ дәл сол шындық қоғамға қажет.» – дейді белгілі журналист Уолтер Липпман. Шынында да, журналистика тек көңіл көтеретін, жеңіл-желпі ақпарат тарататын сала емес. Ол – ақиқаттың мінбері, қоғамның санасына әсер ететін күш. Журналист өз материалын жазғанда, оның әлеуметтік әсерін, қоғамдық пікірге ықпалын ескеруі қажет. Кейде жалған ақпарат қоғамда үлкен дүрбелең тудырады. Мысалы, қаржылық дағдарыс туралы негізсіз ақпарат тараса, халық арасында үрей пайда болады, нарықта тұрақсыздық орнайды. Немесе саяси мәселелерге қатысты бұрмаланған дерек тараса, қоғамда сенімсіздік күшейеді. Сондықтан журналистің ең басты міндеті – халыққа шынайы ақпарат жеткізу. Бүгінде жалған ақпарат – әлемдегі ең өзекті мәселелердің бірі. Әлеуметтік желілердің дамуы ақпараттың таралу жылдамдығын арттырды, бірақ сонымен бірге өтірік пен шындықтың арасындағы шекараны бұлыңғыр етті. Бір ғана жалған ақпарат лезде мыңдаған адамға тарап, үлкен резонанс тудыра алады. Сондықтан журналист қандай ақпаратты тарататынын жақсылап тексеріп, әр сөзінің жауапкершілігін сезінуі тиіс. Журналистің басты құралы – ақпарат. Бірақ бұл құралды қалай қолдану оның кәсібилігіне байланысты. Ақпаратты бұрмалау, біржақты көрсету, жала жабу – журналистиканың қадірін түсіретін құбылыстар. Қазақстанда журналистердің қызметі арнайы заңдармен реттеледі. Мысалы, «Бұқаралық ақпарат құралдары туралы» заң журналистердің құқықтары мен міндеттерін нақты айқындап берген. Бірақ заңнан бөлек, әр журналистің өз ішкі ұстанымы, моральдық жауапкершілігі болуы керек. Себебі журналистика – тек заң аясында шектелетін мамандық емес, бұл – қоғам алдындағы моральдық борыш. Белгілі американдық публицист Герберт Уэллс: «Журналистика – бұл тарихтың алғашқы нұсқасы» деген. Шынында да, журналистер күн сайын тарих жазады. Олардың материалдары ертеңгі ұрпаққа мұра болып қалады. Сондықтан әрбір журналист өзінің ақпарат таратудағы миссиясын түсініп, қоғам алдындағы жауапкершілігін терең сезінуі керек.

Қорытынды

Журналистика – шындықты іздейтін, қоғамға қызмет ететін сала. Бірақ шындықты табу – оңай емес. Ол үлкен ізденісті, адалдық пен жауапкершілікті талап етеді. Журналист кез келген ақпаратты тексеріп, оның растығына көз жеткізбей тұрып, халыққа таратпауы керек. Себебі журналистің айтқан әрбір сөзі – оқырман санасында із қалдырады, қоғамдық пікірдің қалыптасуына ықпал етеді. Қоғам журналистерге сенуі үшін, журналистер де өз ісіне адал болуы керек. Ақпарат тарату – үлкен күш. Бұл күшті дұрыс пайдалану – әрбір журналистің міндеті. Тек шынайылық пен әділдік арқылы ғана нағыз журналистиканы қалыптастыра аламыз.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Усманов Н. Журналистік әдеп және әлеуметтік жауапкершілік //Konferensiyalar| Conferences. – 2023. – Т. 1. – №. 1. – С. 796-800.
2. Джонсон Т., Вигель М. Журналист этикасы және кәсіби стандарттар – Лондон, 2015.
3. Lippmann W. *Public opinion*. – Routledge, 2017.
4. Оңдашұлы Е. Қазақстан республикасындағы ақпарат құқықтарын конституциялық және заңдық реттеу //қазақстанның ғылымы мен өмірі наука и жизнь казахстана science and life of kazakhstan. – 2019. – С. 323.2019.
5. Banda F. U. *Teaching journalism for sustainable development: new syllabi*. – UNESCO Publishing, 2015.

ҚМ АА Күәлік нөмірі: **KZ45VPY00102718** — ҚР Мәдениет және Ақпарат министрлігі

© 2026 **Bilimger.kz** Ақпараттық-танымдық білім порталы. Барлық мазмұн авторлық құқықпен қорғалған.